

Oponentský posudek diplomové práce

Chistyakova, Anastasia, *Travesti show: performativita a vyjednávání genderové identity*. Praha: UK FHS, 2019, 75 stran vč. příloh.

Diplomová práce Anastasii Chistyakove je zaměřena na, nejen v českém sociálně vědním prostředí, dosud poměrně opomíjenou problematiku travesti show v kontextu performativity a vyjednávání genderových identit. Zatímco je dosavadní zájem sociálních vědců o travesti performance poměrně zanedbatelný, jinak je tomu v oblíbenosti těchto představení mezi širší veřejností. Ostatně sama autorka se k hlubšímu zájmu o travesti témata dostala na základě okouzlení, jaké v ní první návštěva show před několika lety zanechala. Píše o jakési dvojité iluzi, která ji fascinovala: v jedné rovině pozorovala imitaci globálně známé zpěvačky, v druhé, méně viditelné, se jí začal odkrývat složitý svět vytváření a proměňování ženského obrazu. Tak se nejspíš zrodil autorčin pozdější cíl, totiž pochopit, jak jednotliví informátoři reflektují gender v rámci travesti představení.

Po tomto úvodním doznání z fascinace tématem přechází diplomantka k serióznějším kapitolám. Nejprve více méně klasicky stručně nastiňuje problematiku travesti a současný stav bádání v této oblasti. Zde objasňuje zejména méně známé pojmy spojené s travesti, jako je drag kultura, a s využitím starší teorie performativity britského analytického filosofa J. L. Austina rozebírá zejména přelomovou práci *Gender Trouble* Judith Butler (1990), která jako jedna z prvních zpochybnila jednoduchou genderovou binaritu female/male, resp. koherenci takových proměnných, jako jsou pohlaví, gender a sexualita, a nastínila potenciál dragu k převracování genderových norem. Nicméně práce Butler se primárně nevěnuje travesti identitám, na tomto místě měla nebo mohla autorka využít vynikající text amerického lingvistického antropologa Dona Kulicka, který prováděl svůj výzkum v transgenderové komunitě v městě Salvador ve spolkovém státě Bahia v Brazílii (*Travesti: sex, gender, and culture among Brazilian transgendered prostitutes*. Chicago: University of Chicago Press, 1998). Celou jednu kapitolu věnoval etnografii *becoming travesti*, v níž mohla diplomantka hledat užitečnou inspiraci, nebo tam, kde později (str. 26) mluví zjednodušeně o specifických jazykových projevech v souvislosti s genderovou reprezentací (Kulick je specialista na jazyk genderu, transgenderových jedinců, gayspeak atd.).

V následující kratší kapitole představuje Chistyakova výzkumné metody, jíž jsou zúčastněná pozorování deseti travesti show a osmi aktivit se zapojením drag v jednom LGBTQ pražském podniku, účast na dalších aktivitách, polostrukturované a narativní rozhovory. Ačkoli je tato část velmi stručná, nejde jen o pouhý výčet používaných metod, autorka si je vědoma svého zapojení do výzkumu a neustálé proměny míry tohoto zapojování, což v dalších empirických kapitolách dále rozvádí.

Třetí až pátou kapitolu (s. 16-59) je možné považovat za empirickou (etnografičtější) část celé práce, v níž doplňuje některé teoretické koncepty (např. Appaduraiovo rozvíjení úvah o věcech jako komoditách apod.). Jinak ale je tato část více deskriptivní než analytická. Autorka sice hojně čerpá ze svých terénních poznámek, pracuje s řadou výpovědí informátorů, ale tím, že na malém prostoru přeskakuje rychle z tématu na téma (např. ve třetí kapitole: paruka, líčení, vousy, ochlupení atd.). Výsledkem jsou potom velmi strohá a jednoduchá konstatování typu: „*Nicméně se domnívám, že ohledně atributů travesti show měli moji informátoři spíše tendenci nahlížet na jejich používání převážně z hlediska funkcionality a užitečnosti*“ (s. 20). Nebo jinde: „... *Zjistila jsem, že pojetí krásy je v drag kultuře dost individuální záležitostí*...“ (tamtéž), „...“

pojetí krásy v travesti není homogenním fenoménem...“ (s. 23). To je jistě pravda, ale bez hlubšího vysvětlení, polemiky, analýzy to působí jako poněkud bezobsažné výroky. Nehledě na skutečnost, že pojetí krásy (a nejen ono) je sociálně a kulturně konstruováno v jakékoli společnosti nebo komunitě, nejde tedy o jakousi specifikaci v rámci travesti komunity.

Některá tvrzení působí nejednoznačně: např. co je přesně míněno autenticitou ženského vzhledu (s. 25) nebo tím, že základem ekonomiky travesti show je jeho relevantnost (s. 28)? Zřejmě nejpřesvědčivěji působí pátá kapitola, která je nejobsáhlejší, ale především nejvíce zpracovaná, pokud jde o jednotlivé závěry. Travesti má pro autorčiny informátory unikátní význam překračující hranice opozice mezi pouhým koníčkem (zábavou) a povoláním (profesionální aktivitou). Z jednotlivých výpovědí několika informátorů se tato nejednoznačnost, nestabilita, flexibilita či dynamičnost zřetelně projevila a diplomantka vcelku uspokojivě dokázala tyto výpovědi v tomto případě zhodnotit a interpretovat. Třebaže závěrečné konstatování o šedé zóně genderu zahrnující jak subverzivní genderové identifikace, tak existující normativitu, není nikterak převratné, považuji tuto část diplomové práce za nejpřínosnější a interpretačně nejzdařilejší.

K výše uvedeným výhradám je nutné přidat ještě jednu podstatnou, totiž nedostatečnou jazykovou redakci celého textu. Ta kvalitu celé práce bohužel dále snižuje. Navzdory tomu se ale domnívám, že diplomová práce A. Chistyakove více méně splňuje nároky na to, aby ji bylo možné hodnotit alespoň známkou *dobře*.

V Praze, 27. 8. 2019.

Marek Halbich